
POLITIKA

JEGYZET ÉS KOMMENTÁR

A Határhelyzet a Balkánon című vershez

DÉSI ÁBEL

BÉKEDAL A HÁBORÚBAN

A sötét angyal
legbelül pusztít
rombolja bennünk
az élet gyökerét

bomlik a jövő
és pusztul a múlt
elvész az ember
nyomtalanul

életünk álma
sivatag magány
a szerelem is
sötét temető

sodró vihar
a lángoló semmi
a tüzes ftélet
fekete vége

hová repül a
maradék sikoly
a vérző ember
kinek is élhet

a kiáltás itt
megfagyott idő
fekete sikoly
a csontokból

ki sikolt békét
a fekete sorsban
kórház és temető
a maradék igen.

Szabadka, 1991. szeptember

HATÁRHELYZET A BALKÁNON

Karl Jaspers emlékére

A FÉLELEM ÜZENETE

A tüzes galambok
félelme süvít
a sors hulláma
hullákat sodor

rohanó kések
sikolya üzeni
félelmet csókol
minden golyó

karóba húzott
 ősök üzenik
 lángokba zuhan
 a béke reménye

őrület viszi a
 fekete lobogót
 legbelül vacog
 az emberi lét

a sötét üzenet
 félelmet éget
 sikolyt vérzik
 a gyermek-remény.

A HALÁL

A halál földje
 mindig az élet
 de itt az élet
 vándorló halál

jön a véres kés
 zuhan a bomba
 és az éhség is
 kaszával arat

az orvos meghal
 a beteg előtt
 az iskolában
 tanít a halál

a kenyér szaga
 koporsót jelent
 s az utcákon is
 ott van a temető

romok és temetők
 a lélek tájai
 álmunk a halál
 s erre kell ébredni.

SZENVEDÉS

Kinek az arca
 az örök fájdalom
 ki festi vérével
 az évek sikolyát

a történet előtt
 szól az ítélet
 rohanó árvíz
 a véres idő

éhség és rabság
 a belső pusztaság
 a béke szigete
 a kínok sóhaja

a szenvedés mindig
 csak szenvedő ember
 halál és betegség
 kíséri útjait

és nincsen válasza
 a kínok hangjának
 a szenvedő ember
 örök történelem.

A HARC

Jajszó és ének
 itt sorsot idéz
 s a káromkodás
 a halál névjegye

a véres kések
 vitába szállnak
 mindenki bűnös
 háromszáz éve

papok és pópák
 szidják a rabbít
 és a hívás helyett
 kést kap a hodzsza

hívják a tanút
 úzik a bűnöst
 a halál éveit
 nem múlnak el

minden lépés
 a sebek jajszava
 megvert remények
 útja a temető

itt minden szavunk
 véres ütközet
 balkáni háború
 az élet neve.

itt az áldozatok
 fekete csendje
 betakar mindent
 a temető idő

BŰNÖSSÉG

Névtelen bűnösök
 szédülő tanúk
 álmos közönyben
 kószál a halál

a végső bűnös
 a kor szelleme
 végtelen múltja
 temeti életünk.

Szabadka, 1991–1993.

üldöz a bűnös
 s nyugszik a bűn
 a halál körül
 szédül a körtánc

A vers címe és ajánlása (Karl Jaspers emlékére) egységesen utal nemcsak a vers eszmei és filozófiai inspirációjára, hanem a balkáni helyzet történelmi és filozófiai kérdéseire is.

Ezekon a tájakon az utóbbi években felszabadult az emberi lét és a történelem pokla. E pokol helyzetét a jaspersi filozófia négy határhelyzete határozza meg. De ez itt a maga végsőkéig vitt apokaliptikus formájában jelenik meg. A határhelyzet itt nemcsak az egyének, csoportok és térségek, hanem egész országrészek és földrajzi régiók történelmi helyzetét fejezi ki.

Ez a négy határhelyzet a halál, a szenvedés, a harc, a bűntudat helyzete. E határhelyzetek itt sokkal tragikusabb és apokaliptikusabb képet tárnak elénk, mint az a filozófiai koncepció és megfogalmazás, amely a két világháború közötti időben (1930 táján) tárt elénk.

Jaspers alapszövege a *Filozófia* című háromkötetes művének a második kötetében fogalmazódott meg. Ez a jugoszláv kiadásban a 386–417. oldalon található. A határhelyzet mibenlétét Jaspers így foglalja össze: „*A helyzet és határhelyzet.* A helyzet, hogy mindig abban a helyzetben vagyok, hogy nem tudok harc és szenvedés nélkül élni, hogy elkerülhetetlenül vállalnom kell bűnösségemet, és hogy meg kell halnom, ezt nevezik határhelyzetnek. Ezek lényegükben nem változnak, csak jelenségükben, megjelenésükben, a mi létünkhez viszonyítva. Ezeket nem lehet belátni a maguk létében, és mögöttük sem látunk semmi mást. Ezek jelentik a falat, amelybe ütközünk, ahol elbukunk. Mi ezeket nem tudjuk megváltoztatni, csak megvilágítani, habár nem tudjuk megmagyarázni. Ezek léteznek magával a létezéssel.” (Jugoszláv kiadás, 1989. 387. old.)

A második világháború és az utána következő évek háborúi azt bizonyítják, hogy minden borzalomnál és katasztrófánál van borzalmasabb helyzet és folyamat is. És ennél borzalmasabbat csak az jelentene, ha a világ összes atombombái egyszerre robbannának fel, és így teljesen megsemmisülne ez a földgolyó.

Mi most megélhetjük ezt a helyzetet, ahol a frontvonalak és veszélyzónák egymást átszövik és keresztezik. Itt mindenki harcol mindenki ellen. És e harcban a legtöbbet szenved a polgári lakosság, amely ki van téve a bombázások, pusztítások, népüldözések és a hullámzó frontvonalak minden borzalmának. Létrejött tehát az a helyzet, amelyet Fichte (a napóleoni háborúk idején 1806-ban) a „tökéletes bűnösség állapotának” nevezett.

Itt mindenki bűnös valamiért, és ezt a helyzetet csak néhány hosszú évtized szerencsesebb korszaka tudja megváltoztatni.

Ennek a helyzetnek és a pusztulásnak egy hasonló világmépét Heidegger fogalmazta meg az 1936 és 1946 között írott feljegyzései alapján.

„Mielőtt a maga kezdeti igazságában megtörténhet, a létet meg kell törni mint akaratot. A világot az összeomláshoz kell vinni, a földet a pusztulásba kell vinni, és az embert rá kell kényszeríteni a pusztá munkára. Csak ezután a pusztulás után egy hosszú időn keresztül történik meg a kezdet hirtelen pillanata. A pusztulásban befejeződik minden, vagyis a létező metafizika igazságának a teljességében.” (Heidegger: *Miŕljenje i pevanje. Nolit, Beograd, 1982. 9. old.*)

Vajon történelmi szükségszerűség-e, hogy a rosszul kezdett dolgok világtörténelmi katasztrófában érnek véget. És bennünket is nyugtalanítani fog *Ernst Bloch* drámai hangú kérdése: „Hogyan érhetnek véget a dolgok anélkül, hogy apokaliptikus végük legyen.” (Tübingeni bevezetés a filozófiába. Nolit, Beograd, 1966. 194. old.)

Vajon ki lehet-e ezt az apokaliptikus határhelyzetet bírni huzamosabb időn keresztül? E kérdés további folytatása visszavezet bennünket a görög filozófia kezdetéhez. *Anaximandrosz* filozófiai hagyatéka a számunkra csak egyetlen kijelentés. De ennek a két mondatnak olyan súlya van, mint sok nehéz könyvnek. Anaximandrosz ítélete: „A létezők szükségképpen abban (az elemben) pusztulnak el amelyből keletkeztek, mert számot adnak az idők során egymás ellen elkövetett jogtalanságaikról, és megbűnhődnek értük.” (Pais István: *A görög filozófia. Gondolat, Budapest, 1982. 67. old.*)

A mi tanulságunk csak az, hogy könnyebb a háborút elkezdeni, mint befejezni. És szinte lehetetlen jóvátenni az elszenvedett károkat és veszteségeket.

Mi csak azt sejtjük, és egyre biztosabban tudjuk is, hogy ennek a kornak egykor majd rettenetes irodalma lesz. Az írók, művészek és tudósok évtizedekre való feladatot kapnak. Mindenkinek a maga módján szembe kell néznie ezzel a borzalmas korrallal és ennek minden következményével. Nagyon sok az ártatlan áldozat, és nagyon sok a szemtanú és az eseményeket átélő és megszenvedett leendő író vagy tudós.

Romokban hever az eddigi életünk, és semmivé váltak egykori reményeink is. Hegel azt mondta, hogy a „világtörténelem ítékezés a világ felett”. Milyen történelem és milyen ítékezés ez?

Könyörüljön rajtunk ez az ítélező történelem.

Szabadka, 1993 februárjában